

Medeltiden

Hällmark och skog gav en fast ram till odlingsbygden i Nasum som fick sin slutliga form under vikingatid och tidig medeltid. En hård kamp fördes för att få överflödsvattnet från träskan att rinna bort genom slukhålerna utan att skada odlingarna. Ängsbruket utvecklades under denna tid, och här gick ängarna ända ner mot träskens stränder. Åkerlapparna lade man oftast på de sandiga och ofta steniga backarna på något högre nivå. Ett omfattande hägnadssystem skilde de olika markslagen från varandra. Även skogs- och kalkbergsområdena organiserades bl.a. till betesmarker för stor- och småboskapen. Det är inte otänkbart att namnet Sveinbryä går tillbaka till vattenhållet i en mycket gammal hage för utgångsgrisar.

På goda grunder kan man antaga att så gott som all mark togs i anspråk. Förändringarna i markanvändningen blev bl.a. härför ganska otydliga under kommande århundranden. Skattelägningskartan från år 1700 som närmare behandlas i ett kommande avsnitt är därför en ovärderlig källa vid studiet av medeltida förhållanden. Men själva terrängen ger ännu god upplysningar om det forna odlingslandskapet. Området lämnades öde innan 1900-talets jordbrukstekniska nyheter blev aktuella. Den militära verksamheten har satt djupa spår - men punktvis. Mellan dessa ligger tämligen orörda relikta markområden. Vi kan följa stensträngar och odlingsterrasser, som härrör från mycket gammal odling.

Det finns en tydlig kontinuitet i bebyggelsen. De sex gårdar som fanns under den senare delen av järnåldern svarar mot sex medeltida bondgårdar. Man har flyttat boplatsen från själva ängbetet och byggt nytt i omedelbar närhet i hagen eller vid skogskanten. Men i övrigt kan verksamheten pågått på likartat sätt som under järnåldern. Näringsfång och handel skilde sig föga från förr. Hamnen vid Marsängen var fortfarande i livligt bruk, Burgen på klintbranten var ännu tillflyktsort vid hotande faror och på Byrum samlades husbönderna till rådslag som under hednisk tid.

Om de enstaka gårdarna haft särskilda namn under järnåldern och den tidiga medeltiden är ganska osäkert. Ganska säkert fanns beteckningar syftande på gårdens läge i bygden eller på naturförhållanden eller andra kännetecknande ting vid gården. Den nordligaste gården i odlingsbygden blev Norrgårde, gården som låg på ancyclus vallens spets (näsan) blev Nasume och bebyggelsen i hagmarken på litorinavallens kam kom att kallas Kamlausä. Dessa namn var troligen från början inga egentliga gårdsnamn. Man vill se dem som attribut till ett husbondenamn: (Sigmundr) i nordgardum, (Aibjörn) i Nasheim o.s.v. Personnamnen växlade med generationerna. Ganska fort glömdes den bortdöde husbonden bort av folk i bygden även om han varit en betydande man i sin livstid.

De allra flesta gårdarna betecknades efter sin husbonde, gårdherren för tillfället. Det var ett namnskick som växlade med ägaren. Men det var ur praktisk synpunkt tillfylles under dåtida förhållanden. I realiteten var själva gården namnlös.

När så småningom det blev behov av en förteckning över gårdarna på ön, synes denna ha blivit en lista över husbondenamn, namn på bönderna just vid denna tid med eller utan tillägg av läges- eller naturattribut för gården. Det var efter Magnus Ladulås påbud 1285 som knöt Gotland närmare till Sverige och förvandlade gutarnas militära åtagande till en på bönderna lagd skatt. De skattelistor som tingsdomarna i samband härmed upprättade blev Gotlands första jordebok, som under tidernas lopp inte kunde hållas aktuell vid ägarbyten utan kom att konservera ägarförhållandena i slutet av 1200-talet.